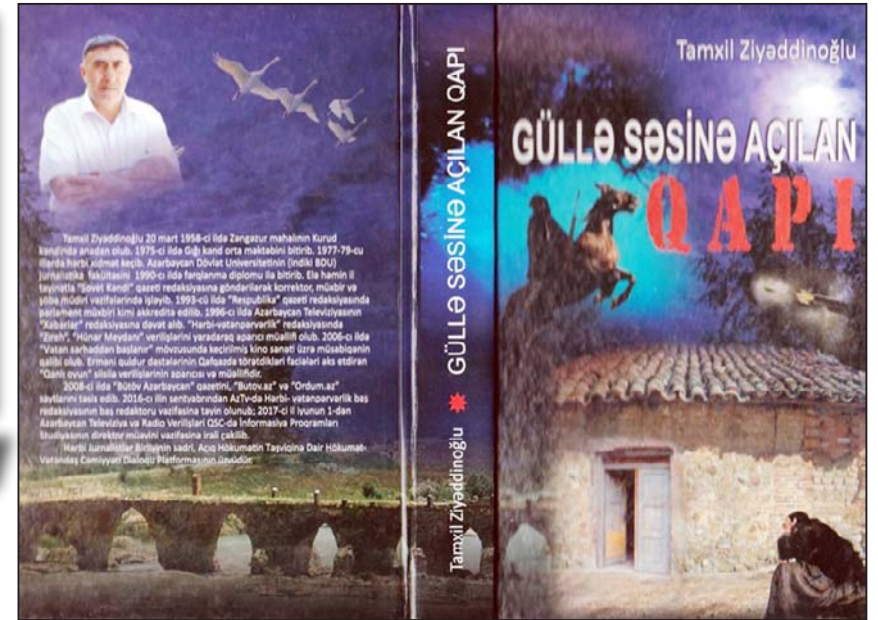

Tamxil Ziyəddinoğlunun “Güllə səsinə açılan qapı” kitabında Azərbaycan adlı bir məmləkətin 213 illik saysız-hesabsız ağır-acılarından, milli bəlalardan danışılır. “Kürəkçay” müqaviləsinin Azərbaycanın parçalanmasına yol açmasından, erməni vəhşiliklərindən, ötən əsrin 90-cı illərinin əvvəlində isə qarşıdurma, vətəndaş müharibəsi və dövlətin parçalanma təhlükəsindən, 20 faiz torpaqlarımızın Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal olunmasından söhbət açılır. Eyni zamanda, uğursuzluqlarımıza – sərhədlərimizin zaman-zaman kiçilməsinə, qəsbkarların tarixi torpaqlarımızı qiymə-qiymə doğramasına səbəb olmuş “yaddaşsızlıq, yaxud yaddaşa sahiblik edə bilməmək”, dünənin dərslərindən nəticə çıxarmamaq, sabahın bəlalərini görə bilməmək kimi nöqsanlarımız xatırladılır...

"Güllə səsinə açılan qapı"

Kitabda verilən “Bir qəzada iki əl” müsahibəsi Şuşanın hələ işğal edilmədiyi, hələ Azərbaycanın nəzarətində olduğu, amma itirilmək təhlükəsi ilə üzləşdiyi bir vaxtda qələmə alınıb. Bu şəhərə canı-qanı ilə bağlı olan şair-publisist Əli Mahmud Tamxilin “Şuşanın itirilmək ehtimalı varmı”, - sualına belə cavab verib: “Adamların əhval-ruhiyyəsi buna inanmağa əsas vermir. Amma Şuşaya yönəldilmiş atəş nöqtələri susdurulmasa, o sarsıla bilər. Ən güclü yekun zərbələr, təbii ki, Şuşaya yönələcək. Odur ki, mövcud qüvvələrlə razılaşıb arxayınlaşmaq olmaz. Şəhərin öz içindən müdafiəsi çox qorxuludur. Bunu vaxtında duymaq lazımdır. Təhlükə yaxınlaşır. Hava qüvvələrindən istifadə edib ölüm gətirən odları söndürmək lazımdır...”.

Etiraf edək ki, belə ziyalı narahatlığı, xəbərdarlığı zamanında o biri yurd yerlərimizlə bağlı da səslənib. Amma əsrlərlə varlığınıza hopen unutanlıq, arxayınçılıq, yaddaşsızlıq erməni kimi məkrli bir düşmənin istər bu qədim qala şəhərinin, istərsə də digər əzəli torpaqlarımızın itirilməsinə səbəb olub. Girəvəcil yağının Bakı, Şamaxı, Göyçay, Qarabağ, Zəngəzur, Naxçıvan, Xocalı və digər ərazilərimizdə xalqımıza qarşı qırğınlar, talanlar, yənginlər, terror kimi zorakılıq aktları törətməsi də bax, belə arxayınçılıqdan qaynaqlanıb.

Elə buna görə ötən əsrin 90-cı illərinin əvvəllərində kirpiklilə od götürə-götürə qurduqları ev-eşikləri yağmalanan, yurd-

yuvaları dağıdılan didərginlər Qərbi Azərbaycandan baş götürüb aran-dağ hara gəldi səpələnəndə Bəxşeyiş müəllim də doğma Qafanın Müsəlləm kənd məktəbində min bir zəhmətlə yaratdığı tarix muzeyini də sığındığı Sumqayıtın təhsil ocaqlarından birinə “köçürmüşdü”. O, torpaq, Vətən sevgisi hopen eksponatlarla gələcək nəsillərdə “tarixi şüur”un, milli yaddaşın möhkəmlənməsini, on minlərlə dinc azərbaycanlı əhəlinin ermənilər tərəfindən vəhşicəsinə qovulduğu ərazilərin qədim türk torpaqları olmasının aşılmasını qarşısına məqsəd qoymuşdu.

Kitabda bütün bunlardan söhbət açılan “Didərgin muzey”, yaxud dərd üstündən gələn dərd” adlanan yazını həyəcanlı oxumaq olmur... Müəllif 27 il bundan əvvəl o kövrək, ağırılı hadisəsinə qələmə alanda yaralar hələ qaysaq bağlamamışdı. O vaxtlar yurd-yuvasından didərgin düşənlər arasında vəziyyətin tezliklə nizamlanacağına sadələhvcəsinə inanırlar da az deyildi. Amma elələrinə də rast gəlirdi ki, ürəklərinə bu həsrətin hələ uzun çəkəcəyi, vüsal dəmlərini görə bilməyəcəkləri dammışdı. Ona görə də ev-eşiyindən ayrılanda əllərinə keçən “tarix yadigarlarını” – yazılı daş parçalarını... üzəklərinin başında gizlədir, köç zamanı barxanalarına doldururdular. Səbəbi də yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, ağır-acılı tariximizin nişanələrini qorumaq, yaşatmaq, gələcək nəsillərə ötürmək idi... Belə bir ürəkparçalayan mənzərənin

şahidi olan Tamxil Ziyəddinoğlu isə bildirirdi ki, “zaman-zaman dərini daşlara yazan xalqımın indi daşı da bəzən didərgin düşür. Torpağımızın hər qarışında min sirr yatan guşələri dağıdılır. Ağır dərdi dağa verdilər, çəkə bilmədi – dağdan alıb insana verdilər, çəkdi, deyib atalarımız. Çünki insanın gücü ürəyindədi”.

“Didərginlərin köç karvanına qoşulub” Azərbaycana pənah gətirən istedadlı firca ustası Cabbar Quliyevdən söhbət açanda da (“Didərgin taleli rəssam”), şuşalıların sığındığı “Qızılqum” sanatoriyasında yaşanan ağır-acılardan bəhs edəndə də (“Qarabağa qayıdacağıq”), Azərbaycan tarixinə qanla yazılan Xocalı faciəsini xatırlayanda da (“Ölməyə nə var ki?”), həsrətdən gözlərinin nuru əriyən, torpağı yağı tapdağına döənən kişilərlə dərd bölüşəndə də, dünyanın ağırdan-ağır “qəm yükünü bir çəliyə söykənməklə çəkməyə” çalışan binəva barədə düşüncələrini oxucuya çatdıranda da, “çiliklənmiş qəlbində nakam bir eşqi yaşatdığı üçün özünü unudan zavallının” taleyinə yananda da, “fəryadı kasıb komasının damını dələn talesiz bir qadının – sönük ər ocağına tapına-tapına həsrət dolu gözlərini oğlunun əsgərliyə getdiyi yola dikən, gözləyə-gözləyə ümidinin işığında dünyadan köçən” ananın faciəsini, qara günlərini ağ kağıza köçürəndə də – bunların hamısında “dağdan aldığı güc” Tamxilin köməyinə gəlib.

Kitabı oxuduqca qulaqlarıma neçə-neçə didərgin harayı gəlir, gözlərim önündə Şəhidlər xiya-

banında göz yaşı axıdan ana, çağdaş sevgi timsalına çevrilən ilham və onun Fərizəsinin həyat yolu canlanır, Salyan kazarmasının qabağındakı deşiklənmiş divarlar, keçmiş 11-ci Qızıl ordu meydanındakı soxa papaq ... xatırlanır. Tamxil nakam sevgi dastanının qəhrəmanı Fərizənin ziyarətinə isə həmişə əliboş gedəcəyini dilə gətirir: “Çünki qərənfıl ala bilmirəm. Qərənfılə uzanan əllərimi Zəngəzur çiçəyinin həsrəti yandırır. Nəsimim olsa, məzarının üstünə bizim dağların çiçəyindən düzəcəyəm. Sənə insan nəfəsinə həsrət qalan o çiçəklər yaraşar”.

“Güllə səsinə açılan qapı” yazısının hər cümləsində, sanki, uzaq bir yola çıxan adam kimi nəfəs dərir, ötən illərin o üzündə qalan olmuşları xatırlayır, Vətən nisgəlinin, dağ həsrətinin ömürlərini çürütdüyü neçə-neçə doğmamın surətini göz önünə gətirirəm... Otuz ildən çox ayrılığı yaşanan o dağlar gör nə müddətdir ki, “atılan aramsız güllələrdən qartal qıyısına, tütək səsinə tamarzıdır”. Yüzillərin yaz-yayında doğmalarına arxa-həyan olan, sevinc-fərəhinə şahidlik edən o dağlar indi “yaraları şəhid-şəhid qan verən Azərbaycanın dərindən ağlayır, od-ocağından xəbərsiz didərginlərə dirigözlü yas tutur...”.

... Tamxil o dağlarla sonuncu dəfə 1992-ci ilin yayın payıza qovuşduğu günlərdə “görüşmüşdü”. Kəlbəcərin Bəzixan kəndində dost-sirdaş toyuna gedəndə arada fürsət tapıb yurdu qoruyan döyüşçülərlə də dərsləmişdi. Bakıya qayıdan-

dan sonra orada yaşadığı duyğuları qələmə almışdı: “Dağların, təbiətin doğmalığı məni duyğulandırdı. Kənddə çəpər qonşumuz olub indi Bakıda yaşayan, erməni faşistlərinin ucbatından dədə-baba yurduna gedə bilməyən Cəlil Əhmədovun ürək dağlayan sözləri yadıma düşdü: “ Payızın bu çağlarında otursan Çimənyurdun başında (Çimənyurd bizim yaylağın adıdır), Kamil Cəlilov qaboy çala, sən də elləri köçmüş yurd yerlərinə baxıb ağlayasan”.

...O məqamda özüm qonşumun təsvir elədiyi durumdaydım. Göylərə meydan oxuyan bir dağın başında oturub elləri dağılmış, kimsəsiz Göyçə mahalına, ögey anasının bəxtinə bağlatdırdığından xəbərsiz elçi gözləyən məsum qız kimi cəlvələnen Göyçə gölüne tamaşa edirdim. Yaxşı ki, qaboy çalınmırdı. Yoxsa, dağın ətəyində ot biçən ermənilər türk oğlunun hönkürtüsünə sevinərdi”.

...O dağlar neçə ildi ki, yaylaqda yaylayan ellərin toy-büsatına tamarzı qalıb, başı dərddən ayılma-yan didərginlərin xatirələrində qəm oylağına dönüb.

...Qisas qiyamətə qalmaqacaq. Ulu Yaradan günlərin birində gec-tez o dağların zirvələrində dolaşan sərgərdan ruhların ah-amanını, bu üzdən o üzə həsrətlə baxanların hönkürtüsünü eşidəcək, yurd-yuva dağıdanları, xaraba qoyanları imtahana çəkib cəzalandıracaq...

Vaqif BAYRAMOV,
“Xalq qəzeti”